

مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره نوزدهم، زمستان ۱۳۹۳
دریافت: ۱۳۹۳/۳/۲۸ - پذیرش: ۱۳۹۳/۱۰/۱
صص ۵۶-۳۹

بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلانشهر شیراز)

صدیقه لطفی: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران*
رحیم بردی آنسامردنژاد: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران
محمد ساسانی‌پور: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

چکیده

امروزه شهرنشینی فزاینده مشکلات متفاوت اجتماعی و اقتصادی زیادی را برای کشورهای در حال توسعه ایجاد کرده است. توجه به مفهوم امنیت شهروندان و روشهای ارتقاء آن، به عنوان یکی از اولویتهای اساسی حرفه‌مندان و علمای شهری تبدیل شده است. معیارهای شناخت و تحلیل امنیت در پهنه شهر بسیار متفاوت است و با توجه به مؤلفه‌های کالبدی، کارکردی و محیطی نوسان پیدا می‌کند. شهر شیراز به دلایلی مانند تنوع فرهنگی، به دلیل مهاجرت از اقصی نقاط کشور و نزدیکی به استانهای شرقی و جنوبی، عوامل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، امنیت را در مناطق مختلف با تغییراتی مواجه کرده است. هدف این پژوهش تحلیل معیارهای کالبدی فضاهای عمومی شهر شیراز در ارتباط با احساس امنیت مناطق مختلف شهر شیراز است. این پژوهش از نظر روش‌شناسی از نوع توصیفی-تحلیلی و روش نمونه‌گیری تصادفی، که جامعه آماری مناطق مورد مطالعه برابر با ۶۰۸۸۱۰ هزار نفر است. بنابراین حجم نمونه با فرمول کوکران برابر ۳۸۴ نفر بدست آمده است. داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. همچنین برای تحلیل تفاوت بین متغیرهای مستقل و وابسته از آزمون F-Test استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق کم‌درآمد با میانگین ۱۲/۷۴ بیش از میانگین میزان احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی در مناطق متوسط‌نشین (۱۱/۵۶) و مرفه‌نشین (۱۲/۴۲) است. با توجه به میانگین داده‌های موجود در مناطق مختلف شهر شیراز، تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های مناطق مختلف شهر از نظر میزان احساس امنیت فضاهای عمومی، هرچند با اندک تفاوت مورد تایید قرار می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: احساس امنیت، فضاهای عمومی، معیارهای کالبدی، مناطق شهری، شیراز

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

همگام با رشد شهرنشینی؛ شهرها به عنوان کانون‌های اصلی اجتماعی و اقتصادی دنیا؛ از طریق فن‌آوری پیشرفته اطلاعاتی و ارتباطی، بیشتر و شتابزده‌تر از پیش با هم مرتبط گشته‌اند. با توجه به این مسائل و شرایط پیش روی جوامع؛ کیفیت فضاهای شهرها، کیفیت زندگی شهروندان در اوضاع اقتصادی و اجتماعی دیگر جوامع ایفای نقش قابل ملاحظه‌ای داشته است. فضای شهری، عرصه‌ی اجتماعی، فرهنگی و کالبدی است که وابسته به الگوی فعالیت گروه‌های اجتماعی و محصول عمل نیروهای فرهنگی و اجتماعی است، اما این نیروها در شرایطی که پویای‌های مدنی جامعه، فضایی مدنی را تدارک دیده باشند، به تولید فضای شهری منجر می‌شوند. مفهوم فضای شهری را می‌توانیم بر فضاهایی که دسترسی بدون محدودیت دارند، تعمیم دهیم و تمام عرصه‌های عمومی، بخش‌های بافت شهری که عموم مردم به آن دسترسی فیزیکی دارند را فضای شهری بنامیم. بنابراین مفهوم، خیابان‌ها، پارک‌ها و میدان‌های شهرک یا شهر به ساختمان‌هایی که محصورشان می‌کنند و محدوده‌شان را مشخص می‌کنند، گسترش می‌یابد؛ جایی که بیشترین مقدار تماس و تعامل انسان‌ها روی می‌دهد (مدنی‌پور، ۱۳۷۹: ۲۱۶). یک فضای شهری مناسب تا حد زیادی تامین‌کننده امنیت و فضاهای شهری نامناسب از بین برنده آن و زمینه ساز انواع آسیب‌ها و معضلات است (بیات، ۱۳۸۷: ۱). بر این

اساس لزوم توجه به ارتباط بین آسیب‌پذیری افراد در فضاهای شهری و طراحی محیط زندگی بیش از پیش آشکار می‌شود (برنستون^۱ و همکاران، ۱۹۹۵: ۲۴). مردم در فضاهای شهری با انواع تهدیدها مانند جرم، تروریسم، آلودگی هوا و آب، زلزله‌وسیل، تداخل حرکت وسایل نقلیه و پیاده‌ها روبه‌رو هستند. از این‌رو زوکین در کتاب فرهنگ شهرها می‌گوید: "فضاهای شهری به اندازه کافی برای مردم امن نیستند، تا آن‌ها در خلق فرهنگ عمومی مشارکت داشته باشند" (زوکین^۲، ۱۹۹۵: ۳۸). از آنجایی که فضاهای شهری بیشترین ارتباط را با مردم و محیط زندگی دارند می‌تواند نقش بسزایی در هویت بخشی و دادن احساس آرامش شهروندان داشته باشند. امنیت اجتماعی با فضا و ساخت و ساز شهری ارتباط معناداری دارد (رستمی تبریزنیآ^۳ و مدنی‌پور، ۲۰۰۶: ۹۳۵). همراه با مهاجرت گروه‌های انسانی از محیط‌های روستائی و نواحی کم‌برخوردار به سوی شهرها و نواحی برخوردار از امکانات و خدمات گوناگون، شهرها و بویژه کلانشهرها با افزایش بی‌رویه جمعیت و تورم انسانی مواجه شده‌اند. کلانشهرها علاوه بر اینکه کانون برترین ارزشهای فرهنگ معنوی و مادی کشور می‌باشند و سهم بسزایی در توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور دارد، طیف گسترده‌ای از مسائل امنیت ستیز اجتماعی از قبیل افزایش و هجوم فزاینده جمعیت، گسترش نابرابریهای

1 Brundson

2 Zukin

3 Rostami Tabriznia

مندان و تئوری پردازی شهری تبدیل شده است. معیارهای شناخت و تحلیل امنیت در پهنه شهر بسیار متفاوت است و با توجه به مؤلفه‌های کالبدی، کارکردی و محیطی نوسان پیدا می‌کند. محیط‌های شهری بنا به شرایط اجتماعی موجود، یعنی شکل‌گیری فضاها، کارکرد فضاها، وجود امکانات رفاهی، تراکم، آلودگی‌های زیست محیطی و... می‌توانند بر میزان امنیت مؤثر باشند. رفتار انسان در فضا و مکان‌های متفاوت با شکل و هندسه خاص و نیز با عملکرد نهفته در آن، متفاوت بوده و در بسیاری از موارد فضا محرک انسان در بروز رفتار خاص امری ضروری است. ایجاد فضاهای آرام و به دور از نابسامانی اجتماعی و نیز افزایش کیفیت محیطی از طریق توجه به نیازهای اساسی زندگی شهری به عنوان مطلوبیت فضای شهری به حساب می‌آید. در بسیاری از موارد نوع طراحی فضای کالبدی، نقشی که مکان خاص به خود می‌گیرد و ابعاد اجتماعی یک محدوده منجر می‌گردد که فضاها امن یا بالعکس ناامن گردند. به عبارتی دیگر فضاهای شهری با ویژگی‌هایشان به نحوی محرک بروز جرم می‌باشند. جدای از اثرات اجتماعی و فرهنگی ناشی از برنامه‌ریزی و طراحی، محیط‌های امن شهری بر الگوهای رفتار شهروندی و بهبود کیفیت محیطی فضاها، شهری، کاهش جرایم شهری و کاستن وقوع جرم، موضوع مستقل با اهمیتی است. کلانشهرهای ایران روز به روز در حال گسترش هستند؛ گسترش شهرهای امروزی و کمبود فضاهای عمومی شهری

اجتماعی و اقتصادی و پیامدهای فضایی آن یعنی جدایی‌گزینی، کمبود عدالت اجتماعی، انجام بزهکاری‌ها، جرایم، تبهکاری‌ها و نابهنجاریهای اخلاقی، اعتیاد، دزدی و بسیاری از آسیبهای اجتماعی دیگر نیز هست. شهر شیراز به عنوان یکی از این کلانشهرها و متروپل جنوب، از این حیث در رده‌های بالایی قرار دارد و مطالعه حاضر ضمن بررسی میزان امنیت در فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر و مقایسه بین این مناطق در پی پاسخگویی به سوالات و فرضیات مطرح شده پژوهش است. کلانشهر شیراز به دلایلی مانند تنوع فرهنگی به دلیل مهاجرت از اقصی نقاط کشور و نزدیکی به استانهای شرقی و جنوبی، عوامل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و... امنیت را در مناطق مختلف با تغییراتی مواجه کرده است. فرآیند شکل‌گیری این درهم‌تنیدگی‌ها، کلانشهرها را با افزایش بی‌سابقه نامنی مواجه ساخته است. این مسئله از نظر اجتماعی، فرهنگی، روانی، اقتصادی و سیاسی مخاطره آمیز بوده و هزینه‌های معنوی و مادی فراوانی را بر دوش جامعه خواهد گذاشت. با توجه به مطالب مورد بحث مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا تفاوت معناداری در احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر شیراز وجود دارد؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت

امروزه توجه به مفهوم امنیت شهروندان و روشهای ارتقاء آن، به عنوان یکی از اولویت‌های اساسی حرفه

تحقیق حاضر برابر با ۳۸۴ نفر است. داده‌های تحقیق حاصل استخراج پیمایشی است که بین ۳۸۴ نفر از کاربران فضاهای عمومی خیابان و پارک که با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند، تکمیل گردیده و اساس تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر قرار گرفته است.

$$: \frac{1.96^2(0.2) \times (1 - 0.2)}{(0.04)^2} = 384$$

برای بررسی روایی ابزار از آزمون الفای کرونباخ استفاده شد. ضریب مذکور معادل ۰/۷۸ گویای قابلیت اعتماد بالای ابزار مورد استفاده بوده است. پس از پایان یافتن گردآوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها استخراج و به کامپیوتر انتقال داده شدند و سپس با استفاده از بسته نرم افزار آماری برای علوم اجتماعی^۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. همچنین برای تحلیل رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته از آزمون F-Test استفاده شده است.

- به نظر می‌رسد تفاوت معناداری در امنیت فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر وجود دارد.

۱-۵- پیشنهاد پژوهش

تحقیقات بسیاری نشان داده‌اند که متغیرهای گوناگونی در افزایش یا کاهش احساس امنیت فضاهای عمومی شهری نقش دارند. زمینه نظری شروع مباحث جرم‌شناسی و امنیت شهری را باید از مکتب جامعه‌شناسی شیکایو و مطالعات اولیه‌ی اکولوژی شهری دانست. مکتب اکولوژی شهری با افرادی چون پارک در سیر تکوینی خود به بررسی پدیده‌های اجتماعی مانند جرم و جنایت امراض روانی در شهرها و ترسیم نقشه‌های آن پرداخت (کتان

مناسب، ازدحام و ترافیک بیش از حد جمعیت و فعالیت‌ها را در این فضاهای عمومی بیش از پیش کرده‌اند. فرآیند شکل‌گیری این درهم‌تنیدگی‌ها، کلانشهرها را با افزایش بی‌سابقه ناامنی مواجه ساخته است. شهر شیراز با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و وجود مراکز تاریخی و فرهنگی و قابلیت‌های گردشگری این شهر؛ مخصوصاً در فضاهای عمومی نیازمند به بررسی و تحلیل ابعاد امنیتی و تلاش در جهت طراحی به منظور کاهش زمینه‌های ناامنی می‌باشند. با توجه به ضرورت مطرح شده در این تحقیق سعی بر آن شده است به مطالعه ابعاد امنیتی فضاهای عمومی شهر شیراز پرداخته شود.

۱-۳- سوال و فرضیه

بر اساس موضوعات مطرح شده در بیان مسئله و نیز در قالب اهداف تحقیق، فرضیه زیر قابل طرح است:

- آیا تفاوت معناداری در احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر شیراز وجود دارد؟

۱-۴- روش‌شناسی پژوهش

برابر برآورد سالنامه آماری شهر شیراز جمعیت منطقه یک (منطقه مرفه نشین) برابر ۲۲۶۹۵۲، منطقه چهار (متوسط نشین) شهر شیراز ۲۲۹۶۹۱ و در منطقه پایین شهر یعنی منطقه پنج این جمعیت برابر با ۱۵۲۱۶۶ نفر بوده است. در کل جامعه آماری مناطق مورد مطالعه (مناطق ۱، ۴، ۵) این تحقیق برابر با ۶۰۸۸۱۰ هزار نفر است. بنابراین با روش کوکران و با فرض خطای ۰/۰۵ و سطح اطمینان ۰/۹۵ نتایج برآورد

1. Statistical Package for Social Science (SPSS)

(Catton, ۱۹۹۳: ۲۳). در ایده پارک، مناطق شهری از پیشرفت و ترقی انگیزه‌های ساکنان جلوگیری می‌کند و سبب جدایی‌گزینی اجتماعی می‌شود. چارچوب و کالبد شهری تأثیرات عمیقی بر انواع سکونت‌های اجتماعی - فرهنگی شهری دارد. (بیانلو و Bayanloo, ۲۰۰۷: ۳۷). در ادامه خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده در این زمینه را مطرح می‌شود.

جدول ۱: تحقیقات انجام گرفته در زمینه احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری

محققان	سال پژوهش	توضیحات
فoster ^۱ و همکاران	۲۰۱۴	با یک مدل رگرسیون خطی تأثیرات ترس از جرم در راه رفتن و پیاده روی افراد را در استرالیا بررسی و تحلیل کردند. نتایج یافته‌های آن‌ها که با افزایش مداخلات و تصمیم‌گیری‌هایی می‌توان ترس از جرم را کاهش و میزان پیاده روی را افزایش داد.
اشنایدر و کیتچن ^۲	۲۰۱۳	روند توسعه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی را در دو کشور ایالات متحده و بریتانیا به طور جداگانه مورد تجزیه و تحلیل و سپس مقایسه کرده‌اند. و تجارب این دو کشور را در اختیار کشورهای دیگر که مایل هستند در این راه قدم بردارند ارائه می‌دهند.
پائول ^۳ و همکاران	۲۰۱۳	آنها پس از بررسی روند پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در کشورهای غربی، انتقال این نظریه را در امارات متحده عربی مورد بررسی قرار داده‌اند. آنها همچنین چالش‌های پیش روی این نظریه در این مناطق را برجسته کرده‌اند و معتقدند که با دانش میان فرهنگی می‌توان پیشگیری از جرم را در این مناطق توسعه داد.
نیومن ^۴	۱۹۷۳	در کتاب "مردم و طراحی در شهر پرخشونت" درباره تغییر ساختار محیط شهری پیشنهادهایی ارائه می‌دهد. از جمله ایجاد ظرفیت کالبدی نظارتی درفضا تا فرصت نظارت برای ساکنان و دیگر نهادها ممکن گردد.
جکوبز ^۵	۱۹۶۱	با کتاب "مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی" به عنوان اولین نظریه پرداز در حوزه امنیت معرفی می‌شود. وی با متمایز کردن آشکار عرصه عمومی و خصوصی، نیاز به چشم‌هایی نظاره گر از سوی صاحبان طبیعی را با استفاده از تنوع فعالیت‌ها و عملکردهایی که مردم را جذب می‌کند تقویت کرد.
لطفی و همکاران	۱۳۹۳	به بررسی و تحلیل "حضور زنان در فضاهای عمومی" پرداخته‌اند و نشان می‌دهد که مولفه فرهنگی - اجتماعی بیشترین تأثیر را بر میزان حضور زنان در فضاهای شهری داشته است. همچنین نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد که تمام متغیرها به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بر میزان حضور زنان موثر بوده‌اند.
کاظمی و همکاران	۱۳۹۳	در مقاله‌ای تحت عنوان "عوامل موثر بر بهبود امنیت محلات شهری"، با استفاده از روش تحلیل عاملی برای تعیین اهمیت معیارهای سازنده امنیت متغیرهایی را بررسی کرده که از این متغیرها، هویت محله بیشترین تأثیر را در افزایش احساس امنیت داشته است.
مؤیدی و همکاران	۱۳۹۲	در تحقیقی با عنوان "بررسی نقش مؤلفه های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری" نشان می‌دهد علی‌رغم وجود امنیت، احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه از دید ساکنین، پایین تر از سطح متوسط ارزیابی شده است.
زبیری و همکاران	۱۳۹۲	به بررسی "امنیت فضاهای عمومی شهری" پرداخته‌اند که بر اساس فاکتورهای مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، قومی و...، میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (پارک‌ها و معابر) در منطقه دو شهر قم، کمترین میزان و میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری در منطقه چهار، بیشترین میزان را دارد.
قرایی و همکاران	۱۳۸۹	در مقاله‌ای با عنوان "بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری" نشان می‌دهد که مردم در انتخاب فضاهای ناامن در کل شهر تفاهم نسبی دارند. اکثریت آن‌ها محله‌های پایین شهر، حاشیه ساختمان‌های نیمه کاره و کوچه‌های خلوت و تاریک را، فضاهایی با امنیت کم ارزیابی می‌کنند. این حس عدم امنیت، در خیابان‌های شلوغ و مملو از جمعیت کاهش می‌یابد.
علیخواه و نجیبی	۱۳۸۵	با بررسی "وضعیت ترس زنان از جرم در فضاهای شهری در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران" نشان می‌دهد حدود نیمی از زنان پاسخگو هنگام رفت‌وآمد در فضاهای عمومی شهری احساس امنیت ندارند این میزان در بین زنان با تحصیلات و درآمد کم و زنان ساکن در محلات دارای زمین و ساختمان‌های متروک بیشتر است.
مدبری	۱۳۸۵	در تحقیق خود به "تأثیر وقوع جرم و خشونت در کاهش احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری" پرداخته است. او نشان داده نقش جرم در کاهش احساس امنیت بیش از خشونت است.

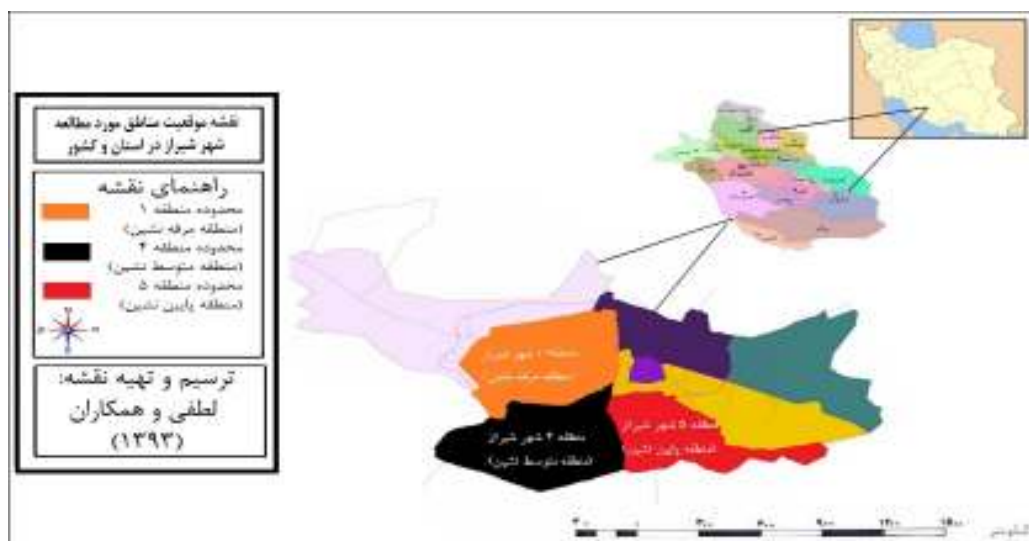
ماخذ: یافته‌های میدانی نگارندگان (۱۳۹۳)

- 1 Foster
- 2 Schneider & Kitchen
- 3 Paul
- 4 Newman
- 5 Jakobs

۱-۵- محدوده پژوهش

مطالعه حاضر در کلانشهر شیراز انجام شده است. شهر شیراز به عنوان کلانشهر منطقه جنوب ایران و مرکز استان فارس در مختصات جغرافیایی ۲۷ دقیقه و ۷ درجه و ۱۳ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و عرض جغرافیایی ۵۰ درجه و ۲۷ دقیقه و ۵۵ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی نسبت به نصف النهار گرینویچ قرار دارد. ارتفاع آن از سطح آب های آزاد ۱۵۴۰ متر مربع است (جعفری، ۱۳۷۴: ۲۴). در سال ۱۳۳۵ این شهر جمعیتی بالغ بر ۱۷۰۶۵۹ بوده که نرخ رشد جمعیت آن ۴/۷ بوده است. در سال ۱۳۹۲ جمعیت این شهر ۱۵۰۳۲۷۶ نفر بوده است که نرخ رشد نسبت به سال

گذشته ۱/۴۷ است. در دوره ۸۵-۹۰ از نظر اقتصادی، ۳۷٪ جمعیت فعال و ۳۷٪ غیر فعال می‌باشند که از مقدار جمعیت فعال ۱۸ درصد بیکار و ۸۲ درصد شاغل است. از ۶۳٪ درصد جمعیت غیر فعال، ۴۴ درصد خانه داران و ۳۳ درصد محصلین، بیشترین تعداد این جمعیت غیر فعال را تشکیل می‌دهند. در همین دوره بر اساس برآورد سالنامه آماری شهر شیراز اکثر مهاجرین علت مهاجرت خود را به ترتیب پیروی از خانوار (۴۷٪) و تحصیلات (۱۴٪) و دستیابی به مسکن مناسب تر (۱۱٪) عنوان کرده اند. (سالنامه آماری شهر شیراز، ۱۳۹۰).

شکل ۱: نقشه موقعیت جغرافیایی کشور، استان و شهر شیراز

۲- تعاریف مفاهیم پژوهش

۱-۲- امنیت^۱

امنیت، از ریشه لاتین "Secures" که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است گرفته شده و

همچنین موضوعاتی چون "رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی با وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تامین، ضمانت" را در برمی گیرد. (ماندال، ۱۳۸۷: ۴۴); (صالحی، ۱۳۸۷: ۹۲-۸۶).

1 Secures

جدول ۲: جایگاه ایمنی و امنیت در نظریات مختلف

نظریه پرداز	مازلو (۱۹۸۷)	استیلی (۱۹۷۳)	کنتریل (۱۹۶۵)	لگتون (۱۹۵۹)
به دوم نیازهای انسانی	ایمنی و امنیت	تماس‌های اجتماعی	امنیت و نظم	بها و گرایش‌ها در جامعه

(بر گرفته از عباس زادگان، مصطفی، ۱۳۸۴: ۷۲)

۲-۲- احساس امنیت^۱

در فضاهای شهری احساس امنیت شهری به این معناست که شهروندان بتوانند آزادانه جابه جا شوند، با هم شهریان خود ارتباط برقرار کنند و به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند، بدون آنکه تهدید شوند یا با خشونت و آزار و اذیت جسمی و روحی یا نابرابری جنسی مواجه شوند. احساس امنیت به معنای امنیت خاطر شهروندان از مال، جان و... است که خود نشانگر سازمان یافتگی، قانونمندی و با ثبات بودن جامعه است (صانعی، ۱۳۸۵: ۱۵۰). احساس امنیت حالتی است که در آن ارضای احتیاجات و خواسته‌های فردی و اجتماعی افراد انجام و شخص در آن احساس ارزش، اطمینان خاطر و اعتماد به نفس نماید (شعاری‌نژاد، ۱۳۶۴: ۲۸).

۲-۳- فضا^۲

مفهوم فضا و فضای شهری در طول تاریخ تفکر اجتماعی و در قالب مکاتب تئوری کلاسیک و نو شکل گرفته است. برای مثال از نظر ارسطو، فضا مجموعه‌ای از مکان‌هاست و زمینه‌ای است پویا با اعراض کیفی متفاوت. این اعراض و آن زمینه، فضا را با اصالت عمل تنظیم کرده و اسلوب می‌بخشند. (نوربرگ شولتز، ۱۳۸۰: ۸۰). فضا یک تولید مادی، ایدئولوژیکی، فرهنگی، سیاسی و طبیعی است. از این رو در شکل‌گیری فضا و پراکنندگی و افتراق فضایی

پدیده‌ها، نظام اقتصادی، نظام سیاسی و نظام ایدئولوژیکی نقش اساسی دارد (شکویی، ۱۳۷۲: ۲۰۵).

۲-۴- فضای شهری^۳

مفهوم فضای شهری در قالب مفهوم اهداف انسانی- اجتماعی در انطباق با هدف‌های انسانی و فعالیت‌های اجتماعی تعریف می‌شود. فضای شهری به عنوان یکی از زیر مجموعه‌های مفهوم فضا، از مقوله فضا مستثنی نیست. بدین معنی که ابعاد اجتماعی و فیزیکی شهر رابطه‌ای پویا با یکدیگر دارند. در واقع فضای شهری مشتمل بر دو فضای اجتماعی و فیزیکی می‌شود. به تعبیر گاتمن محیط مصنوع یک سخت افزار است که در درون آن، نظام اجتماعی به مثابه یک نرم افزار عمل می‌کند (مدنی‌پور، ۱۳۷۹: ۴۸).

۲-۵- فضاهای عمومی شهری^۴

شهر ترکیبی از فضاهای خصوصی و فضاهای عمومی است که به گونه‌ای پیچیده در یکدیگر تداخل یافته‌اند. تحقیقات و تجارب جهانی صورت گرفته درباره فضاهای عمومی شهری بر این نکته اشتراک دارند که فضاهای عمومی شهری می‌بایست مکانی برای تعاملات اجتماعی و زندگی جمعی باشند. فضاهای عمومی را دارای رسالتی برای افزایش سرمایه اجتماعی در جوامع، در بستر تعاملات و مراودات اجتماعی می‌دانند که می‌تواند بستری برای

3 Urban Space
4 Urban Public Spaces

1 Sense of Security
2 Space

توسعه و شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی باشند (رفیعیان، ۱۳۸۸: ۶۷).

جدول ۳: نتایج آزمون آلفای کرونباخ به همراه تعداد زیر مجموعه سوال‌های پرسشنامه جهت روایی پرسشنامه

تعداد مولفه‌ها	آلفای کرونباخ بر اساس معیارهای استاندارد شده	آلفا کرونباخ
۱۰	۰/۷۷۸	۰/۷۸۱

تعداد سوالات هر مولفه	انحراف استاندارد	میانگین	مولفه‌ها
۳	۰/۷۲۶	۷/۹۶	آلودگی محیطی
۷	۰/۷۹۱	۶/۳۴	دسترسی به خدمات حمل و نقل
۱۱	۰/۶۶۸	۶/۱۴	میزان روشنایی
۵	۰/۷۲۶	۷/۹۶	آلودگی دیداری
۱۶	۰/۷۹۱	۵/۳۴	خلأ اصلاعات و المان‌ها
۲۰	۰/۶۶۸	۶/۱۴	فرم فضا
۳	۰/۷۹۱	۵/۳۴	ازدحام
۱۴	۰/۷۲۶	۷/۹۶	کیفیت کلی سکونت در فضا
۱۴	۰/۷۹۱	۵/۰۸	کیفیت فعالیت‌ها و کاربری زمین
۵	۰/۶۶۸	۶/۱۴	مقیاس

۳- تحلیل یافته‌ها

۳-۱- شاخص‌های ده گانه موثر بر فضای ناامن

شهری

در این قسمت به برخی از معیارها و مولفه‌های فضای ناامن شهری می‌پردازیم. براساس آنچه که انجمن شهرسازی آمریکا در قالب استانداردهای برنامه ریزی و طراحی شهری مطرح کرده است، جهت ارزیابی فضای شهری درمقابل تهدیدها و آسیب‌ها می‌بایست

شرایط درونی و بیرونی فضا، شامل کاربریهای مجاور، الگوهای حرکتی، مرزهای فضا، محل‌های بالقوه برای پنهان شدن، روشنایی فضا و جلوگیری از اعمال خرابکارانه مورد توجه قرارگیرند. افزون بر این‌ها باید به پیاده‌روهای اطراف فضا و حرکت خودروها و دسترسی‌ها هم توجه داشت و سپس فضا را لایه بندی امنیتی نمود تا براساس این لایه بندی کنترل شوند (اعتماد، ۱۳۸۷: ۲۹۲).

جدول ۴: تبیین شاخص‌های احساس امنیت در فضاهای عمومی

شاخص‌ها	تبیین مختصر شاخص‌های احساس امنیت در فضاهای عمومی
۱	مقیاس بی‌کراسی و خالی، اضطراب آور و مقیاس انسانی و راحت، آرامش بخش است.
۲	م و فشردگی زیاد جمعیت (ازدحام) امکان برخورد فیزیکی و آسیب پذیری را افزایش می‌دهد.
۳	فرم فضا نمایانی فضا کیفیتی است که در آن نه تنها اشیا و فعالیت‌ها قابل رؤیت اند، بلکه به شدت و وضوح تمام خود را به تمام حواس آدمی عرضه می‌کنند.
۴	تصویری نیکو از محیط، به شخص نوعی احساس امنیت می‌دهد و غالباً افرادی که به دلایل مختلف در شهر احساس گم‌گشتگی می‌کنند و در تشخیص موقعیت و مسیر خود با مشکل مواجه می‌شوند، از نظر بزهکاران طعمه‌های خوبی می‌شوند.
۵	اغتشاش بصری در شکل شهر می‌تواند، از طریق احساسی و ادراکی بر روی رفتارهای اجتماعی انعکاسی یابد و اغتشاش رفتاری را در فضای شهری توجیه نماید. (عامل افزایش خشونت‌های شهری، ..)
۶	فراوانی وقوع جرایم در تاریکی و روشنایی (شب و روز) تفاوت معناداری دارد.
۷	عدم رعایت پاکیزگی و نظافت در فضای شهری، اولین نماد هنجارشکن محسوب می‌شود و نشانه نبود کنترل فردی و جمعی در آنجا محسوب می‌شود.
۸	کیفیت دسترسی حمل و نقل عمومی مردم از مهم‌ترین سازوکارهای شهر امن ..
۹	اثر کیفیت توزیع و ترکیب فعالیت‌ها بر روی کیفیت زندگی و از این طریق بر روی رفتارهای نابهنجار و امنیت اجتماعی.
۱۰	کیفیت سکونت در محلات مجاور فضا رابطه کیفیت سکونت و انومی، اجتماعی (بزه کاری و ناهنجاری)

منبع: یافته‌های میدانی نگارندگان (۱۳۹۳)

این بخش داده‌های مرتبط با ویژگی‌های متغیرهای زمینه‌ای و وضعیت اجتماعی - اقتصادی پاسخگویان و نحوه توزیع آنها در خصوص چگونگی استفاده از فضاهای شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد. در جدول زیر متغیرهای زمینه‌های پاسخگویان مناطق مختلف شهر شیراز به تشریح بیان شده است.

۳-۲- آماره‌های متغیرهای زمینه‌ای و وضعیت

اجتماعی - اقتصادی پاسخگویان

اولین مرحله در اکثر تحلیل‌ها، پیدا کردن تصویری از توزیع متغیرها است. این تصویر نه تنها تصویری سودمند در تحلیل است، بلکه غالباً شناخت قاطعی که برای تحلیل‌های بعدی لازم است، فراهم می‌آورد. در

جدول ۵: آماره‌های متغیرهای زمینه‌ای و وضعیت اجتماعی - اقتصادی پاسخگویان

ردیف	متغیرهای زمینه‌ای پاسخگویان	توضیحات
۱	جنسیت	از ۳۸۶ پاسخگو، ۱۴۱ نفر از آن‌ها مرد و ۲۴۵ نفر از آن‌ها زن می‌باشند که به ترتیب ۳۶/۷ درصد و ۶۳/۳ درصد از کل پاسخگویان را در بر می‌گیرند.
۲	میزان تحصیلات	افراد با مدرک فوق دیپلم، دیپلم و پایین‌تر با ۱۸۴ نفر بیشترین درصد از کل پاسخگویان (۴۷/۷ درصد) و افراد با تحصیلات لیسانس و فوق لیسانس و بالاتر به ترتیب با درصدهای ۳۹/۶ و ۱۲/۷ حد متوسط درصد نمونه را دارا بوده‌اند.
۳	سن	بیشترین فراوانی سنی پاسخگویان کمتر از ۳۰ سال با ۳۷/۶ درصد است. از سوی دیگر پاسخگویان ۵۱ سال به بالا با فراوانی ۷۵ نفر (۱۹/۴ درصد) کمتر فراوانی را داشتند. پاسخگویان ۳۰ تا ۴۰ سال و ۴۱ تا ۵۰ سال به ترتیب با درصدهای ۲۳/۱ و ۱۹/۹ حد متوسط جمعیت پاسخگو را بجز خود اختصاص داده‌اند.
۴	درآمد پاسخگویان	توزیع فراوانی پاسخگویان را بر حسب درآمد نشان می‌دهد که ۲۸ نفر (۷/۳ درصد) از آن‌ها درآمد کمتر از ۵۰۰ هزار تومان، ۲۱۵ نفر از آن‌ها (۵۵/۷ درصد) درآمد بین ۵۰۱ هزار تا ۱ میلیون تومان و ۱۴۳ نفر (۳۷/۰ درصد) از آن‌ها بیش از یک میلیون تومان درآمد دارند.
۵	وضعیت اشتغال	در خصوص وضعیت اشتغال، دانشجو ۱۹/۹ درصد، دبیر ۱۵/۵ درصد، کارمند ۲۷/۷ درصد، شغل آزاد ۳۲/۹ درصد و خانه‌دار ۳/۹ درصد از کل پاسخگویان را در بر می‌گیرند.
۶	زمان مراجعه به مکان‌ها	از ۳۸۶ پاسخگو، ۲۸ نفر از آن‌ها صبح، ۲۴۷ نفر عصر و ۱۱۱ نفر از آن‌ها شب‌ها به مکان مراجعه می‌کنند.
۷	نحوه مراجعه به مکان	از ۳۸۶ پاسخگو، ۲۹۵ نفر از آن‌ها با همراه و ۸۹ نفر از آن‌ها به تنهایی به مکان مورد مطالعه مراجعه می‌کنند.
۸	مدت زمان ماندگاری در مکان	از ۳۸۶ پاسخگو، ۵۷ نفر (۱۴/۸ درصد) از آن‌ها یک ساعت، ۱۷ نفر از آن‌ها (۴/۴ درصد) کمتر از یک ساعت و ۳۱۲ نفر (۸۰/۸ درصد) از آن‌ها بیش از یک ساعت در مکان مورد مطالعه می‌مانند.
۹	تعداد همراهان هنگام مراجعه به مکان	که از ۳۸۶ پاسخگو، ۱۳۰ نفر (۳۳/۷ درصد) از آن‌ها با دو همراه، ۱۴۳ نفر از آن‌ها (۳۷/۰ درصد) با سه همراه، و ۱۱۳ نفر (۲۹/۳ درصد) از آن‌ها با بیش از سه نفر به مکان مورد مطالعه مراجعه می‌کنند.
۱۰	عامل مراجعه	از ۳۸۶ پاسخگو، ۲۶۷ نفر (۶۹/۲ درصد) از آن‌ها برای پُر کردن اوقات فراغت، ۵۰ نفر از آن‌ها (۱۳/۰ درصد) جهت ورزش و ۶۹ نفر (۱۷/۹ درصد) از آن‌ها برای ملاقات دوستان و آشنایان به مکان‌ها مراجعه می‌کنند.

ماخذ: یافته‌های میدانی نگارندگان (۱۳۹۳)

مفهوم حاصل ترکیب شاخص‌های مختلف امنیت، شامل شاخص مقیاس، ازدحام، فرم فضا، المان‌های اطلاعاتی، آلودگی دیداری، نور و روشنایی و آلودگی محیطی و... که در جدول قبل مشاهده می‌شود.

۳-۳- میزان احساس امنیت کل در مناطق مختلف

شهر شیراز

جدول ۶ نشان دهنده میزان احساس امنیت کل در بین پاسخگویان مناطق مختلف شهر شیراز است. این

جدول ۶: میزان احساس امنیت کل در مناطق مختلف

شهر شیراز

مناطق	مرفه‌نشین		متوسط		پایین شهر	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
متوسط	۱۰۱	۸۸/۶	۷۷	۵۵/۴	۸۹	۶۷/۴
زیاد	۱۳	۱۱/۴	۶۲	۴۴/۶	۴۳	۳۲/۶
جمع کل	۱۱۴	۱۰۰	۱۳۹	۱۰۰	۱۳۲	۱۰۰

ماخذ: یافته‌های میدانی و محاسبات نگارندگان (۱۳۹۳)

همانطور که در جدول ۶ نشان داده شده است، اکثر پاسخگویان در مناطق مختلف مرفه‌نشین، متوسط و پایین شهر، میزان متوسطی از احساس امنیت (۸۸/۶)

درصد)، (۵۵/۴ درصد) و (۶۷/۴ درصد) را تجربه می‌کنند.

۳-۴- تحلیل واریانس مدل تک عاملی با اثرات تثبیت شده (ANOVA)

نسبت F که در جدول ۷، برابر با ۳۷/۵۷ است که حاصل تقسیم میانگین مربع بین گروهی بر میانگین مربع درون گروهی بدست می‌آید، از آنجایی که بالاتر از ۳/۸۴ است معنی دار است. بنابراین در سطح ۹۵ درصد اطمینان، تفاوت معنی داری در بین مناطق مختلف شهر شیراز و به لحاظ احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری وجود دارد. حال در جدول ۸ آماره‌های توصیفی تحلیل واریانس یک طرفه را بیان می‌کنیم.

جدول ۷: تحلیل واریانس مدل تک عاملی با اثرات تثبیت شده

منبع متغیر	مجموع مربع	درجه آزادی	میانگین مربع	F
بین آزمودنی‌ها	۱۵۵/۸۳	۲	۷۷/۹۱۸	۳۷/۵۷
خطا(درون آزمودنی‌ها)	۸۰۳/۱۶۲	۳۸۲	۲/۱۰۳	
کل	۹۵۸/۹۹۴	۳۸۴		

منبع: یافته‌های میدانی و محاسبات نگارندگان (۱۳۹۳)

میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق کم-درآمد با میانگین ۱۲/۷۴ بیش از میانگین میزان احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی در مناطق متوسط‌نشین ۱۱/۵۶ و مرفه‌نشین ۱۲/۴۲ است. همچنین تفاوت فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد در هر سه منطقه نشان می‌دهد که فاصله اطمینان این مناطق (حد بالا و پایین هر منطقه) شامل صفر نمی‌شود بنابر این می‌توان تفاوت را ملاحظه کرد.

۳-۵- جدول توصیفی احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر شیراز

گزارش جدول توصیفی زیر تفاوت میانگین در سه گروه مرفه‌نشین، متوسط‌نشین و پایین‌نشین در میزان احساس امنیت در فضاهای مختلف شهر شیراز است. این جدول به توصیف متغیرهای کمی (طبقات متغیر مستقل) اختصاص دارد. همانطور که می‌بینیم میانگین احساس امنیت در مناطق مختلف شهری متفاوت بوده است. همان گونه که در جدول می‌بینیم

جدول ۸: جدول توصیفی احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر شیراز

مناطق	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد	تفاوت فاصله اطمینان ۹۵ درصد			
					حد پایین	حد بالا	کمترین	بیشترین
مرفه	۱۱۴	۱۲/۴۲۱	۱/۴۵۹۲	۰/۱۲۰۷۵	۱۱/۹۷۴۲	۱۲/۴۶۷۹	۹/۰۰	۱۵/۰۰
متوسط	۱۳۹	۱۱/۵۶۳	۱/۲۸۹۸	۰/۱۲۳۸۲	۱۰/۹۲۷۴	۱۱/۴۰۵۹	۹/۰۰	۱۳/۰۰
پایین	۱۳۲	۱۲/۷۴۲	۱/۵۶۶۸	۰/۱۳۳۳۰	۱۲/۴۷۲۸	۱۳/۰۱۲۱	۱۱/۰۰	۱۶/۰۰
کل	۳۸۴	۱۲/۰۹۲	۱/۵۸۰۳۱	۰/۰۸۰۵۴	۱۱/۹۳	۱۲/۲۴۶۷	۹/۰۰	۱۶/۰۰

ماخذ: یافته‌های میدانی و محاسبات نگارندگان (۱۳۹۳)

۳-۶- بررسی فرضیه پژوهش

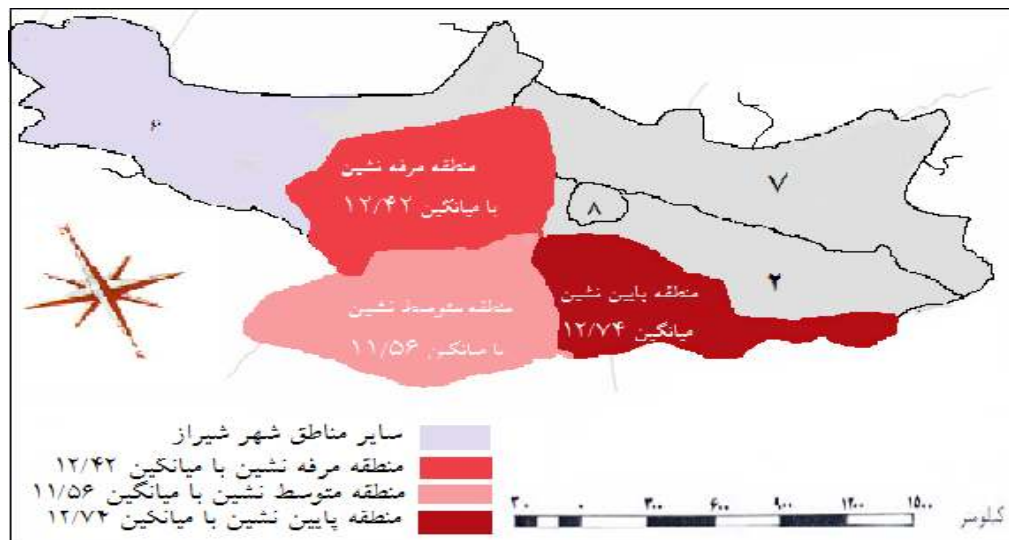
فرضیه: به نظر می‌رسد تفاوت معناداری در امنیت فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر وجود دارد. از آنجایی که در هدف ما این بوده که میانگین‌های یک صفت کمی را در سه یا بیش از سه گروه مقایسه کنیم، آنالیز واریانس یک طرفه راه حل مناسبی است. در واقع این تجزیه و تحلیل، ما را در فهم تفاوت بین گروه‌ها یاری می‌کند. در طرح آزمایش نیز، هرگاه بخواهیم اثر عاملی با بیش از دو سطح را بر متغیر پاسخ بررسی کنیم، از آنالیز واریانس یک طرفه کمک

می‌گیریم. همان‌گونه که گفته شد، مواردی که مورد تحلیل قرار گرفته اند شامل شاخص‌های مختلف امنیت، شامل شاخص مقیاس، ازدحام، فرم فضا، المان‌های اطلاعاتی، آلودگی دیداری، نور و روشنایی و آلودگی محیطی و... است. که این شاخص‌ها به عنوان یک شاخص کلی به نام امنیت در فضاهای عمومی در نظر گرفته شده اند و با مناطق مختلف شهری مقایسه شده اند. نتایج در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۹: آزمون تفاوت میانگین امنیت فضاهای عمومی بر حسب مناطق مختلف شهر

Sig	F	انحراف استاندارد	میانگین امنیت فضاهای عمومی	
۰/۰۰۰	۳۷/۰۵	۱/۴۵	۱۲/۴۲	منطقه مرفه
		۱/۲۸	۱۱/۵۶	منطقه متوسط
		۱/۵۶	۱۲/۷۴	منطقه کم درآمد

ماخذ: یافته‌های میدانی و محاسبات نگارندگان (۱۳۹۳)

شکل ۲: نقشه تفاوت میانگین احساس امنیت فضاهای عمومی بر حسب مناطق مختلف

ماخذ: یافته‌های میدانی و محاسبات نگارندگان (۱۳۹۳)

شهر از نظر میزان احساس امنیت فضاهای عمومی، هرچند با اندک تفاوت مورد تایید قرار می‌گیرد.

۴- نتیجه گیری

موضوع این پژوهش، بررسی احساس امنیت فضاهای عمومی شهر در سطوح منطقه ای کلانشهر شیراز است. این مطالعه درصدد است، امنیت فضاهای عمومی در مناطق مختلف مرفه‌نشین، متوسط و پایین-شهر شیراز مورد بررسی قرار دهد. بعلاوه این پژوهش درصدد شناسایی شاخص‌های مختلف احساس امنیت بوده تا بتوان از طریق ارزیابی آن در قسمت‌های مختلف شهر، مسئولین مربوطه را علاوه بر آشنا نمودن بیشتر به واقعیت‌های موجود، در فراهم سازی بستر مناسب برای تأمین احساس امنیت در مناطق مختلف کلانشهر شیراز، یاری رساند. شهر شیراز به عنوان یکی از این کلانشهر ها و متروپل جنوب، از این حیث در رده های بالایی قرار دارد و

جدول ۹، نتایج بررسی تفاوت میانگین امنیت فضاهای عمومی بر حسب مناطق مختلف شهر را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های مناطق مختلف شهر از نظر میزان احساس امنیت فضاهای عمومی، بر اساس آزمون F با مقدار $37/05$ و سطح اطمینان ۹۹ درصد ($\text{Sig } 0/000$)، معنی دار می‌باشد، لذا فرضیه فوق تأیید می‌شود. بر اساس نتایج جدول می‌توان استدلال کرد که میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق کم‌درآمد با میانگین $12/74$ بیش از میانگین میزان احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی در مناطق متوسط‌نشین ($11/56$) و مرفه‌نشین ($12/42$) است. همچنین در شکل شماره ۲ توزیع تفاوت میانگین احساس امنیت در مناطق مورد مطالعه را نشان می‌دهد. بنابراین تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های مناطق مختلف

بر مبنای تحقیقات گذشته، زنان در جامعه احساس ناامنی بیشتری می‌کنند که این خود محصول عوامل متعددی است که خارج از حیطه این نوشتار است. نکته دیگر اینکه اساساً نوع جهان بینی افراد در مناطق مختلف شهری و با سطوح رفاهی مختلف، گوناگون است که خود محصول سبک زندگی متفاوت، نحوه خاص گذران اوقات فراغت، میزان تحصیلات و... است. کسانی که در مناطق محروم‌تر و پایین‌شهر زندگی می‌کنند، از لحاظ امکانات زندگی و آشنایی گسترده‌تر با احساس امنیت، تجربه کمتری دارند؛ در نتیجه به نظر می‌رسد همین تجربه‌ی زیسته‌ی کمتر در مورد احساس امنیت، موجب می‌شود که وقتی امکانات و تمهیدات اولیه‌ی ای در فضای عمومی منطقه‌ی ای خویش می‌بینند، آن را قابل توجه و چشمگیر قلمداد کرده و در نتیجه امنیت بیشتری را احساس کنند. بر اساس نظر متخصصین نیروی انتظامی می‌توان اشاره نمود این است که موارد متعددی از جرایم در فضاهای عمومی مناطق مرفه‌نشین، توسط افرادی از مناطق پایین‌شهر رخ می‌دهد. چنین وضعیتی به احساس ناامنی کاربران فضای عمومی در مناطق مرفه‌نشین منجر می‌شود. اما ایجاد چنین ناامنی‌هایی معمولاً توسط خود ساکنین مناطق پایین‌شهر در ارتباط با خود افراد بومی کمتر رخ می‌دهد. بنابراین این دو منطقه از هم، احساس متفاوت و گوناگونی را از امنیت تجربه می‌کنند. در ارتباط با موضوع تحقیق، یافته‌ها با نتایج قرایی و همکاران (۱۳۸۹)، نظریه جین جکوبز (۱۹۶۱) همسویی داشت. بعبارت دیگر حس

مطالعه حاضر در پی بررسی میزان امنیت در فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر و مقایسه بین این مناطق است. در فرضیه معناداری تفاوت در امنیت فضاهای عمومی مناطق مختلف شهر مورد آزمون قرار گرفت. نتیجه این فرضیه با سطح اطمینان بالایی معنادار بود. بر اساس نتایج این فرضیه می‌توان استدلال کرد که میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق کم-درآمد با میانگین ۱۲/۷۴ بیش از میانگین میزان احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی در مناطق متوسط‌نشین (۱۱/۵۶) و مرفه‌نشین (۱۲/۴۲) است. به عبارت دیگر در غالب پژوهش‌ها و نظریات گذشته، مبنای این بود که در مناطق پایین‌شهر و مرکزی، سطح امنیت پایین‌تر است و میزان جرم و جنایت هرچه به این مناطق نزدیک‌تر شویم، افزایش می‌یابد. اما از سوی دیگر هرچه به مناطق مرفه‌نشین نزدیک‌تر شویم و از مناطق مرکزی دورتر، میزان احساس امنیت افزایش یافته و احتمال وقوع جرم بیشتر می‌شود. اما این پژوهش به نتیجه متضادی از این لحاظ رسید. یعنی بر اساس یافته‌ها، میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق پایین‌شهر بیشتر از میزان آن در مناطق متوسط شهر و مرفه‌نشین بوده است. نمونه‌های مورد بررسی این پژوهش شامل مردان و زنان بوده‌اند که همین نکته در نتایج تحقیق اثرگذار است، در حالی که در بسیاری از تحقیقات - از جمله علیخواه، نجیبی (۱۳۸۵) و مدیری (۱۳۸۵) - تنها بر روی احساس امنیت زنان مطالعه صورت گرفته است. به هر حال آنچه که واضح به نظر می‌رسد این است که

تمام و رها شده یا متروک فضاهای مجاور کاربری‌های بزرگ ولی کم رفت و آمد، حاشیه‌نشینی، کمبود مسیرهای پیاده که از لحاظ کالبدی حائز اهمیت است و مکان‌هایی که افراد معتاد و مزاحم نوامیس مردم حضور دارند که موجب سلب آسایش و امنیت شهروندان می‌شود، شلوغی و نگاه‌های مردمی که بدلیل فقر و نبود فرهنگ زندگی روی دیگران سنگینی می‌کند و محله‌هایی که فقر اقتصادی بیداد می‌کند، مکان‌هایی که پلیس حضور دائمی ندارد، قسمت‌های کنج و دنج فضاهای عمومی، قسمت‌هایی که آلودگی‌های محیطی و کم نوری وجود دارد و... عواملی هستند که به لحاظ اجتماعی قابل بررسی است و موجب کاهش احساس امنیت شده و معضلات و پیامدهایی از قبیل عدم اعتماد، احساس نگرانی نسبت به چیزها و مسائل مختلف، کناره‌گیری از مشارکت و رفتارهای اجتماعی، ترس و بیمناکی و دوری جستن از محیط، محدود کردن فعالیت‌های عادی و ارتباطات، عدم حفظ مدنیت و... را به دنبال دارد. بنابراین راهکارهای پیشنهادی زیر را می‌توان برای رهایی از چنین معضلاتی و رسیدن به امنیت ایده آل ارائه کرد:

-حضور مردم و نظارت‌های مردمی از طریق طراحی مکانهایی برای گردهمایی کاربران فضاهای عمومی؛

-با توجه به اینکه اکثر پاسخگویان برای گذران اوقات فراغت به فضاهای عمومی مراجعه می‌کنند (نسبت به ورزش و ملاقات دوستان و آشنایان) توجه به زمینه‌هایی برای طراحی و ایجاد امکاناتی که افراد را به خود مشغول کند و محیط سالمی را ایجاد کند، مهم

عدم امنیت، در خیابان‌های شلوغ و مملو از جمعیت کاهش می‌یابد. مردم حضور پلیس و نیروی انتظامی و ارتقاء سطح فرهنگی را در ایجاد حس امنیت مؤثر می‌دانند. از سوی دیگر فضای بی‌کران و خالی، اضطراب آور و مقیاس انسانی و راحت، آرام بخش است. همچنین تراکم و فشردگی زیاد جمعیت (ازدحام) امکان برخورد فیزیکی و آسیب‌پذیری را افزایش می‌دهد و آرامش روانی کاربران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. یافته‌های همچنین با نتایج نیومن (۱۹۷۳) همسو است. به اعتقاد نیومن محیط کالبدی می‌بایست دارای خصوصاتی مانند مکانیزم‌های نمادین، مرزها و سلسله مراتبی تعریف شده از عرصه‌های خصوصی تا عمومی باشد تا پهنه‌های مختلف درک و دانسته شود. ایجاد ظرفیت کالبدی نظارتی در فضا موجود باشد تا فرصت نظارت برای ساکنان و دیگر نهادها ممکن گردد.

۵- پیشنهادها

در مجموع بر پایه یافته‌های این پژوهش سیاست‌گذاری‌ها و برنامه ریزی‌های زیر قابل بررسی است: اگر چه پژوهش حاضر گامی نخستین و ابتدایی در راستای شناسایی شرایط امنیت محیط است، ولیکن با توجه به نتایج حاصل از پژوهش می‌توان اقدامات زیر را جهت افزایش حس امنیت در فضاهای شهری پیشنهاد نمود. آنچه که در یافته‌های پژوهش مسلم شد این است که مردم در فضاهایی چون کوچه‌های تاریک و خلوت، خیابان‌ها و فضاهای خلوت و کم تردد شهر، داخل زیر گذرها، پل‌های هوایی، ساختمان‌های نیمه

تلقی گردد؛

- پاسخگویان اکثرا بیش از سه نفر و بیش از یک ساعت در مکان حضور پیدا می‌کنند، در نتیجه رواج فعالیت‌های موجود در فضاهای عمومی شهری با تدابیری نظیر استفاده از رستوران‌ها یا غرفه‌های فروش خیابانی، ورزش، تئاتر با رعایت اصول حفظ آسایش عابران؛

- با توجه به اینکه بیشتر پاسخگویان در زمان عصر و شب به مکان‌ها مراجعه کرده اند (۶۴٪) نوع نگرش به طراحی فضاهای گم و فاقد دید بصری فضاهای عمومی که به دلایل کالبدی، نبود روشنایی و پنهان ماندن جرم به علت تاریکی، فضاهای مناسبی را برای ارتکاب جرم فراهم می‌کند تغییر کند. مسائلی است که باعث استحکام احساس امنیت و در نهایت احساس مشارکت و تعامل اجتماعی، احساس آرامش و آزادی حرکت و ایمن بودن محیط را موجب می‌شود؛

- تجهیز فضاهای عمومی به وسایل حمل و نقل عمومی و توزیع مناسب آن در فضاهای مختلف شهر؛ - فراهم کردن سهولت نظارت شهروندان و مراجعان به فضاهای عمومی و توجه به مکان یابی و نحوه دسترسی؛

- توجه به نکته نظارت طبیعی بر فضاهای عمومی، با استفاده از کاربری‌های رو به خیابان و پارک و هشدارهای نمادین جهت تحت کنترل بودن فضا؛

- افزایش دسترسی به امداد نظیر افزودن بر تعداد تلفن‌های عمومی فضاهای عمومی و همچنین نورپردازی و تجهیز آنها به کد و دکمه امداد فوری؛

۱- افزایش قابلیت‌های طراحی خوانا و قابل تشخیص و کاهش احساس ترس از گم شدن و نا امنی ناشی از آن.

منابع

بیات، بهرام. (۱۳۸۷). "تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی (با تاکید بر نقش پرداخت رسانه ای و سرمایه اجتماعی)" سالنامه علوم اجتماعی، شماره ۱۶، پیاپی ۳۵، ۱۱۵-۱۳۲. زیاری، کرامت اله؛ مهدی، علی؛ مهدیان بهنمیری، معصومه. (۱۳۹۲). "تحلیلی بر امنیت فضاهای عمومی شهر مورد پارکهای مناطق چهارگانه شهرداری قم" مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی-پژوهشی دانشگاه گلستان، سال سوم، شماره مسلسل هفتم، بهار ۱۳۹۲، صص ۲۵-۵۰.

شکویی، حسین. (۱۳۷۲). "دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری" انتشارات سمت، تهران. عباس زادگان، مصطفی. (۱۳۸۴). "ابعاد اجتماعی- روان‌شناختی فضاهای شهری" مجله علوم مهندسی، دانشگاه علم و صنعت ایران، جلد شانزدهم، شماره اول.

علیخواه، فردین؛ نجیبی ربیعی، مریم. (۱۳۸۶). "زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری" فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲: ۱۳۱-۱۰۹.

مؤیدی، محمد؛ علی نژاد، منوچهر؛ نوایی، حسین. (۱۳۹۲). "بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه مورد مطالعه، محله اوین تهران). فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۵، پاییز ۱۳۹۲، ص ۱۵۹ - ۱۹۱.

Bayanlo, Yousef, Mansurian, Muhammadkarim, (2007). "Relation of population density with rate and type of crime", Journal of Refah-e-Ejtemaei, Tehran, Vol.6, No.22.

Clarke, R.V.G (1997) "Situational Crime Prevention: Successful Case Studies" 2nd edition, New York, Harrow & Hesston.

Feins, J., Epstein, J., & Widom, R. (1997). Solving crime problems in residential neighborhoods: Comprehensive changes in design, management and use. US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, Washington DC.

Foster, S. Knuiman, M. Villanueva, K. Wood, L. Christian, H. Giles-Corti, B. (2014). "Does walkable neighbourhood design influence the association between objective crime and walking?" International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity 2014, 11:100.

Hiller, B. (1988). Cities as Movement Systems, Urban Design International, Vol.

Jacobs, J (1961) "The Life and Death of Great American Cities" New York, Random house.

Lorence T, Clayton S, Neary D, whitehead M, petticrew M, Thomson H, Cummins S, sowden A, Renton A: Crime, fear of crime, environment, and mental health and wellbeing: mapping review of theories and causal pathways. Health place 2012, 18: 757-765.

فکوهی، ناصر. (۱۳۸۳). "انسان‌شناسی شهری"، تهران، نشرنی.

قزایی، فریبا؛ راد جهانبانی، نفیسه؛ رشیدپور، نازیلا. (۱۳۸۹). "بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری" مجله آرمانشهر، شماره چهارم، تابستان ۱۳۸۹، ص ۱۷

کاظمی، سیدمهدی؛ موسی رفیعیان، مجتبی؛ قسمی شاه گلدی، علی. (۱۳۹۳). "عوامل موثر بر بهبود امنیت محلات شهری؛ مورد مطالعه، محله جنت آباد شمالی شهر تهران" فصلنامه فضای جغرافیایی، شماره ۴۵، سال چهاردهم، ۱۳۹۳، صص ۱۲۹-۱۴۷.

لطفی، صدیقه؛ موسوی، میرنجف؛ منوچهری میان‌دوآب، ایوب. (۱۳۹۳). "بررسی و تحلیل حضور زنان در فضاهای عمومی (مطالعه موردی: شهر میان‌دوآب)" همایش آسیب‌های اجتماعی زنان و خانواده، دانشگاه مازندران، اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.

ماندل، رابرت. (۱۳۷۹). "چهره متغیر امنیت ملی" پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.

مدنی پور، علی. (۱۳۷۹). "طراحی فضای شهری" ترجمه فرهاد مرتضایی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران.

مدیری، آتوسا. (۱۳۸۵). "جرم خشونت و احساس امنیت در فضاهای عمومی شهر" فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲.

- Mayhew, P. M. (1976). *Crime as Opportunity*. London: Home Office. 2014, Pages 161–166
- Newman, O. (1973), *Defensible Space: People and Design in the Violent City*, London,
- Paul, E; Rachel, A; Leanne, M; Ben, C. (2013). "Crime Prevention Through Environmental Design in the United Arab Emirates: A Suitable Case for Reorientation? "Built Environment, Volume 39, Number 1, March 2013, pp. 92-113(22), Publisher: Alexandrine Press
- Rostami Tabrizia, Lamya, Madanipour, Ali, (2006), "Crime and the city: Domestic burglary and the built environment in Tehran", *Habitat International*, Volume 30, Issue 4, Pages 932-944.
- Schneider, R, H. Kitchen, T. (2013). "Putting Crime Prevention Through Environmental Design into Practice via Planning Systems: A Comparison of Experience in the US and UK" *Built Environment*, Volume 39, Number 1, March 2013, pp. 9-30(22), Publisher: Alexandrine Press.
- Zukin, S (1995), *The Culture of Cities*, New York, Blackwell Publishers.